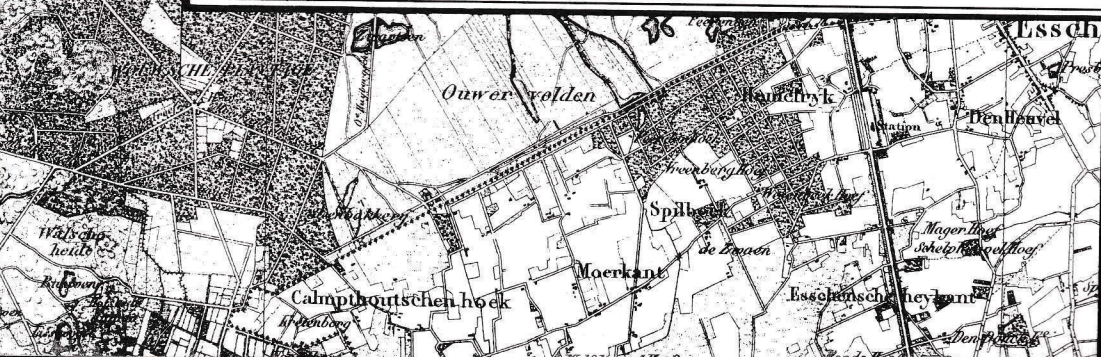

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

Wouw in de Tweede Wereldoorlog

Oorlogsherinneringen van Sjef Teuns

Sjef Teuns zal voor, met name de wat oudere Wouwenaar, beslist geen onbekende zijn. Hij woonde op de Markt, ongeveer op de plaats waar nu de Omgang ligt. Zijn ouders hadden daar een kleine woning (Markt A12) die in de tweede wereldoorlog tijdens de bevrijdingsactie werd vernield. Na de oorlog werd de woning opnieuw opgetrokken. Enkele dagen na de bevrijding evacueerde de heer Teuns naar Roosendaal en later van daaruit studeren in Utrecht en later in het buitenland. Als professor was hij onder meer verbonden aan de Hessen Universität in Kassel in Duitsland. Hij behield wel zijn domicilie in Nederland. Inmiddels is hij gepensioneerd als zenuwarts-psychoanalyticus, maar is nog geregeld gastdocent aan de universiteit te Zürich. Sinds 1 september 1992 is hij als docent verbonden aan de Faculteit de Politieke en Sociaal-Culturele Wetenschappen (PSCW) aan de Universiteit van Amsterdam. Hier wordt een nieuwe leergang opgezet: exploitatie van werkende kinderen.

Als vakman werkte hij altijd met volwassenen en kinderen, maar de jeugd had wereldwijd toch altijd zijn bijzondere belangstelling. Hiervoor ontving hij diverse onderscheidingen en 'awards'.

In zijn geheugen terugggravend kwamen steeds meer details boven over zijn jeugdtijd aan de Wouwse Markt.

Sjef Teuns werd op 5 mei 1926 in Wouw geboren als jongste in een gezin met drie kinderen. Al van kind af leed hij aan een chronische ziekte. Daar kwam nog bij dat ook zijn vader gehandicapt was. Die was blind. Zijn ogen waren in de loop van de tijd steeds slechter geworden. Hij was van origine timmerman en had onder meer meegewerkt aan de bouw van het Roosendaalse station en later was hij jarenlang klusjestimmerman op de melkfabriek. Toen zijn gezichtsvermogen minder werd, moest hij 'aangepast' werk doen op de fabriek. Zo werd hij ingezet om

de paardepoepe op te ruimen, maar dat 'pikte' hij niet. In 1929 volgde zijn ontslag. Sjef was toen drie jaar, zijn gehandicapte zus tien en zijn broer dertien jaar.

Een vetpot was het in het gezin Teuns beslist niet. Moeder moest ook hard werken. Zij was verstelster en had een kruidenierswinkeltje waar ze ook ellegoed verkocht. Ze moest letterlijk de boer op om daar kleding te repareren, nieuwe kleding aan te meten en zaken te verstellen.

Voorgeschiedenis

In de crisistijd was volgens Sjef Teuns al te merken dat er iets te gebeuren stond.

"Het was bij ons vaak een soort zoete inval. Mensen kwamen koffie drinken en een buurtpraatje maken. De sociale contacten waren best goed. Alleen mijn vader hield zich vanwege zijn handicap altijd wat afzijdig.

In deze periode waren heel wat mensen werkzaam als gastarbeider in het Duitse Ruhrgebied. In Nederland was geen werk en in Duitsland was meer dan voldoende werk door de opbouw van Hitlers oorlogsleger. De Nederlanders die er gingen werken, maakten daardoor een soort politieke scholing mee. Terug in Nederland en in Wouw vertelden ze dan wat ze daar zagen en hoorden en zo bleven wij best goed op de hoogte van wat er reilde en zeilde in Duitsland. Of dat in alle Wouwse gezinnen zo was, weet ik niet, maar wel dat er heel duidelijk over dat soort onderwerpen gesproken werd.

Veel van wat besproken werd, snapte ik toen natuurlijk nog niet, want ik was een jaar of acht, maar belangrijke zaken, begreep ik heus wel. Er werd gesproken over het fascisme en Jodenhaat en toen dat alles uitmondde in de Kristallnacht in 1938, werd duidelijk dat het geen verhalen waren die de mensen verteld hadden, maar harde werkelijkheid.¹⁾"

Sjef Teuns samen met zijn zus Rietje. Hij was hier waarschijnlijk een jaar of acht. (Foto collectie J. Teuns - Amsterdam).

Dat de mensen in Duitsland gingen werken, was beslist niet omdat ze zich tot de SS, het leger of de Duitse politiek aangetrokken voelden. In Duitsland gebeurde een economisch en 'politiek' wonder, daar was werk en in Nederland niet. Daar konden de mensen wat verdienen om het dagelijks brood voor vaak veel kleine mondjes te verdienen.

Hamsteren

Van echt hamsteren was in de periode voor de oorlog nog geen sprake. Produkten werden wel wat schaarser, maar omdat de familie Teuns een winkeltje had, was er altijd wel een aardige voorraad. En natuurlijk hadden ze uit eigen tuin en die van de buren ook best de nodige etenswaren, terwijl er tenslotte nog de boeren waren waar moeder Teuns kleding voor verstelde.

"Doordat mijn moeder veel bij de boeren kwam en ik vaak mee mocht, kregen we ook daar wel eens wat. Ik mocht (of moest) in de zomer ook vaak een handje toesteken. Op zaterdag de tuin wieden bij de heerboeren en bij grote drukte helpen met de oogst.

Ik hielp ook Piet van Sundert. Die was koster in de Lambertuskerk en voor een kwartje moest ik dan al het koper poetsen. Pastoor Wolters kwam vaak even kijken en controleren of het allemaal wel goed was. Het dagelijkse leven ging eigenlijk zijn gewone gang.

Tot het verraad van Chamberlain². Toen kwam er een ware dreiging, zeker toen op 1 oktober 1938 de Duitsers het Sudetengebied, op de grens tussen Duitsland en Tsjecho-Slowakije binnendrongen. Later werd ook de rest van Tsjecho-Slowakije bezet.

Thuis zaten kennissen en omwonenden dan 's avonds rond de kachel met een kop koffie. De voeten rondom op de kachel en daar werd dan de toestand in Duitsland besproken. Algemeen was men toen al de mening

toegedaan dat het nu wel niet lang meer zou duren of er kwam oorlog"

In die periode werd er in Nederland al volop gemobiliseerd, vooral in de streken langs de grens. Ook in Wouw werd er flink gewerkt. Aan de Zoom bij Wouwse Plantage werden kazematten gebouwd en er werd een (provisorische) verdedigingslinie opgeworpen. Veel gezinnen en ook de familie Teuns leerden hoe ze het best een schuilkelder konden maken. De militairen werden ondergebracht in boerenschuren en leger tenten. Links en rechts stonden keukenwagens en voor Sjef Teuns was het de eerste keer dat hij kennis maakte met het soldatenbrood: de kuch.

Op de vlucht

En toen brak de hel echt los, maar zonder dat Wouw daar veel van merkte.

"Op 10 mei 1940 was het Nederlandse leger ineens verdwenen. Een paar dagen lang konden we vanuit Wouw de branden in Rotterdam zien, vooral 's avonds zag je in het noorden een helle gloed. Als je naar boven ging zag je het allemaal nog beter. Het is een beeld dat ik nooit meer zal vergeten.

In de eerste dagen van de oorlog brak er op verschillende plaatsen ook paniek uit. Vanuit Breda gingen veel mensen er met hun hebben en houden vandoor. Ze gingen op de vlucht voor het Duitse leger. We hebben ze dagenlang door het dorp zien trekken³⁾.

In de eerste dagen zag je ook nog wat verdwaalde Fransen hier in de buurt, maar die gingen er al snel weer vandoor."

Van mensen in Roosendaal of Wouw die op de vlucht gingen, weet Sjef Teuns niets. De bevolking was wel ontsteld, maar bleef vrij rustig. In

Een foto van het gezin Teuns-Van Tilburg. Van links naar rechts. Vader Antonius Johannes Teuns, Jan Teuns, moeder Anna Cornelia van Tilburg, Rietje Teuns en Sijf Teuns (Foto collectie J. Teuns - Amsterdam).

Wouw had men wel het idee dat er in Breda en Geertruidenberg zwaar gevochten werd, omdat bewoners van die plaatsen wel op de vlucht gingen.

"Wij hoopten toen nog dat de Nederlandse militairen het zouden houden tegen de Duitse troepen. Wij hadden zelf geen radio, dus we konden de stand van zaken niet volgen. We moesten het van 'horen verteller' hebben. Sommige mensen in het dorp hadden al schuilkelders gemaakt. En wij hadden thuis een lijstje gemaakt van bekenden die we buiten Wouw hadden, zodat we wisten waar we naar toe konden als we moesten vluchten."

De beginperiode

De intocht van de Duitsers in Wouw herinnert Sjef Teuns als erg gedisciplineerd. Op het oog waren het aardige mensen. De eerste Duitsers die Wouw binnenkwamen, waren geen SS-ers. Ze kwamen gemotoriseerd aan en het was een echte Blitzkrieg. Ze reden door het dorp en waren snel weer vertrokken.

Sjef Teuns spreekt van een geruisloze overname. Na de eerste golf Duitse troepen, kwam een tweede golf met administratieve krachten. Die vorderden onder meer het notariskantoor van Siebelink.

"Iedereen moest op zijn post blijven en zijn werk blijven doen na de inval. Alleen de school ging dicht. Voor ons begon de vakantie toen en pas in september moesten we weer naar school", herinnert Sjef Teuns zich, "Het gewone leven kwam al snel weer op gang. Ik heb in die tijd veel op het land gewerkt vanwege die lange vakantie. Bij de boeren moest zeker alles doorgaan. Koeien stoppen nu eenmaal niet met melk geven en de groei van de gewassen gaat ook gewoon door. In die tijd zou ik net op het Norbertuslyceum beginnen en ik weet nog dat ik daar mijn boeken op moest gaan halen waarvoor

ik een beurs had gekregen. Toen konden we ook bijpraten met de jongens uit Roosendaal."

In het begin was er nog weinig te merken van de Duitsers. Maar in de loop van de eerste oorlogsjaren werden er steeds meer maatregelen genomen. Zo werd de avondklok ingesteld en de burgers kregen minder bewegingsvrijheid⁴⁾. De bewoners moesten hun ramen en deuren verduisteren en er werden represaillemaatregelen genomen als iets niet naar de zin van de Duitsers was.

Zo nu en dan kreeg Wouw ook te maken met bombardementen, met name van de Engelsen. Zo werd de spoorlijn tussen Wouw en Bergen op Zoom onder vuur genomen. De spoorlijn werd niet geraakt, maar er waren wel een aantal flinke bomkraters in de wei- en akkerlanden.

Een van de eerste dingen die ingeleverd moesten worden waren de metalen. Toen bleek dat *"de Duitsers niet de keurige bende waren die zij eerst leker"*, zegt Teuns.

"In eerste instantie viel het met de Duitsers wel mee, maar al snel kwam de 'Befehl ist befehl-mentaliteit' boven. En bij ons jongeren was het zo dat je alles wat Duits was, haatte. Niet het 'prachtige' Duits op school van dichters als Goethe of de ondergrondse lectuur van Marx en Freud, maar wel het Nazi- en leger-Duits van de bezetter.

Toen het metaal ingeleverd moest worden, probeerde iedereen zoveel mogelijk achter te houden. Dat leidde in veel huishoudens tot spanningen, want als er huiszoeken kwamen en vonden de Duitsers metaal, dan was je nog niet jarig. Je hele inboedel werd dan in beslag genomen. Die huiszoeken waren erg willekeurig.⁵⁾"

Verval

De eerste tekenen van verval kwamen, volgens Sjef Teuns, toen de Duitse inval in Engeland mislukt was. Latere analyses van de oorlog

hebben geleerd dat de bedoeling van de Duitse Blitzkrieg was om de Maginotlinie letterlijk links te laten liggen en er omheen te trekken om via Nederland naar Engeland over te steken. Dat moest gebeuren vanuit de haven van Scheveningen. Zo hadden dus de zinloze bombardementen op Rotterdam en de Moerdijkbrug toch een rationele betekenis. De zeeslag voor de kust van Scheveningen tussen de Duitsers en de Engelsen is begrijpelijk, maar gelukkig was de Engelse oorlogsvloot op dat moment al sterker dan de Duitse en ze is dat ook gebleven.

De spanning was toen om te snijden en mensen die een radio hadden, luisterden intensief om vooral niets te missen. En via hun leraar Engels op het Norbertuslyceum bleven de leerlingen, clandestien, ook aardig op de hoogte.

In die periode begonnen Duitsers ook van alles op te kopen voor hun familie thuis. Schoenen, laarzen, tassen, alles werd naar Duitsland meegesleept, omdat er daar helemaal niets meer te krijgen was. Meestal werd er gewoon voor betaald, maar met het geld dat je er voor kreeg, kon je ook hier weinig of niets kopen.

"In 1941 brak de februaristaking uit. Ook de studenten deden mee en natuurlijk was ook het Norbertuslyceum van de partij⁹. Van Jodenrazzia's hadden we hier in het zuiden tot dan toe weinig gemerkt. Ik geloof dat er in Wouw maar één Joods gezin woonde in de Bergsestraat, maar zelfs daar ben ik niet zeker van.

Wel was er in Bergen op Zoom een Joodse gemeenschap en een synagoge. Maar dank zij het "verzet" konden de Joden grotendeels onderduiken.

Het hoofd van de illegale dienst van Bergen op Zoom, werd door de NSB verraden en werd om het verbergen van de Joden door de SS gefusilleerd. De Joodse synagoge werd geconfisceerd en door de NSB-ers gebruikt als aardappelopslagplaats. Nu is de synagoge gerestaureerd en vormt een blijvend oorlogsmonument.

Verskillende religieuze diensten vinden er weer plaats, maar ook andere maatschappelijke activiteiten.

Ik weet nog dat na de staking een legioen Duitsers in de schoolgebouwen van het Norbertuslyceum werd ingekwartierd."

Die troepen werden daar gelegerd omdat het Norbertuslyceum vlak bij het belangrijke spoorwegknooppunt van het Roosendaals station lag. Dat knooppunt werd regelmatig door de Engelse R.A.F. (Royal Air Force) beschoten en gebombardeerd. De school, eigenlijk de leerlingen, moesten om zo te zeggen als menselijk schild voor de Duitse Wehrmacht dienst doen. Bij een van deze bombardementen werd het Norbertuslyceum getroffen. Er kwamen daarbij nogal wat Duitse soldaten om. Maar ook een leeftijds- en dorpsgenoot van Sjef Teuns, Piet Lauwen van café 't Anker, die in een patisseriezaak naast de school werkte, liet het leven. Die zaak werd, samen met aangrenzende huizen getroffen.

"Het Norbertuslyceum, wij dus, werden toen definitief geëvacueerd en ondergebracht op andere plaatsen in Roosendaal.

Het naar school gaan werd trouwens toch steeds moeilijker. We gingen op de fiets, maar de banden raakten langzamerhand versleten en dan reden we op fietsen met houten banden. Met de bus was ook al een probleem want die liep op een houtgenerator. De bus reed daarom meer niet dan wel. In die tijd ben ik eigenlijk een notoire spijbelaar geworden, want we konden meer niét dan wel naar school".

Ondanks het feit dat er overal voedsel 'op de bon' ging, moet de situatie in Wouw wel meegevallen zijn. Veel mensen in het dorp hadden een tuin achter hun huis waar ze bijna in de eigen behoefte aan aardap-

41
pelen en groenten konden voorzien. Dat gold uiteraard ook voor de boeren⁷⁾.

"Goede boeren leverden eenderde af aan de Duitsers om geen argwaan te wekken, eenderde was voor eigen gebruik en allerlei bekenden, onderduikers en klanten die ze hadden en eenderde werd richting Antwerpen gesmokkeld, omdat er in zo'n grote stad natuurlijk allerlei behoeften waren."

Dwangarbeiders

In het begin van de oorlog hield de Duitse bezetter zich redelijk netjes en was de relatie Nederlander-Duitser vrij fatsoenlijk. Later ging het duidelijk minder goed tussen de Duitsers en de Nederlanders. Er werden steeds meer mensen naar concentratiekampen gebracht. In Wouw werden mensen die gevangen genomen werden, tijdelijk ondergebracht in het klooster aan de Wouwseweg in Roosendaal. De begeleidingstroepen om deze mensen verder te transporteren kwamen in het gebouw van het Norbertus. Sjef Teuns kan geen inschatting geven van het aantal Wouwenaren dat gevangen werd genomen.

De notabelen, zoals pastoor Th. Wolters en dokter H. Voermans, kwamen na korte tijd weer terug. Maar veel Westbrabantse arbeiders werden overgebracht naar werkkampen aan de Normandische kust om er te werken aan de 'Nord Atlantische Wall'. Dat was een zware verdedigingslinie die het Duitse leger aan het bouwen was langs de gehele Noordzeekust.*

De Westbrabantse dwangarbeiders werden via verschillende verzamelpunten weggevoerd, zoals het klooster aan de Wouwseweg in Roosendaal. Later kregen de dwangarbeiders die moesten werken aan de tankval in de omgeving van Roosendaal en Wouwse Plantage hier met hun bewakers onderdak. Die dwangarbeiders waren geen 'gewone' dwangarbeiders, maar werkelijke concentratiekampgevangenen die uit de kampen uit Polen en Duitsland werden aangevoerd met hun hondse begeleiders, de zogenaamde kapo's. Zij waren zelf gevangenen in

Wouw en omgeving, gewoonlijk waren het Oekraïense krijgsgevangenen, die, om zelf te mogen overleven, als opzichter over hun medekrijgsgevangenen werden aangesteld. Ze stonden vooral bekend om hun bruto optreden.⁹⁾

"Ik had thuis mijn werktafeltje aan het raam aan de straatkant op de eerste verdieping, boven het winkeltje, en een tijdlang zag ik de tankvalarbeiders zo onder ons raam voorbij marcheren. Vaak meer stompelingen dan marcheren. Ze liepen in gehavende streepjeskleding en zij waren vel over been. Met hun schoppen en houwelen gingen ze dan richting de tankvallen.

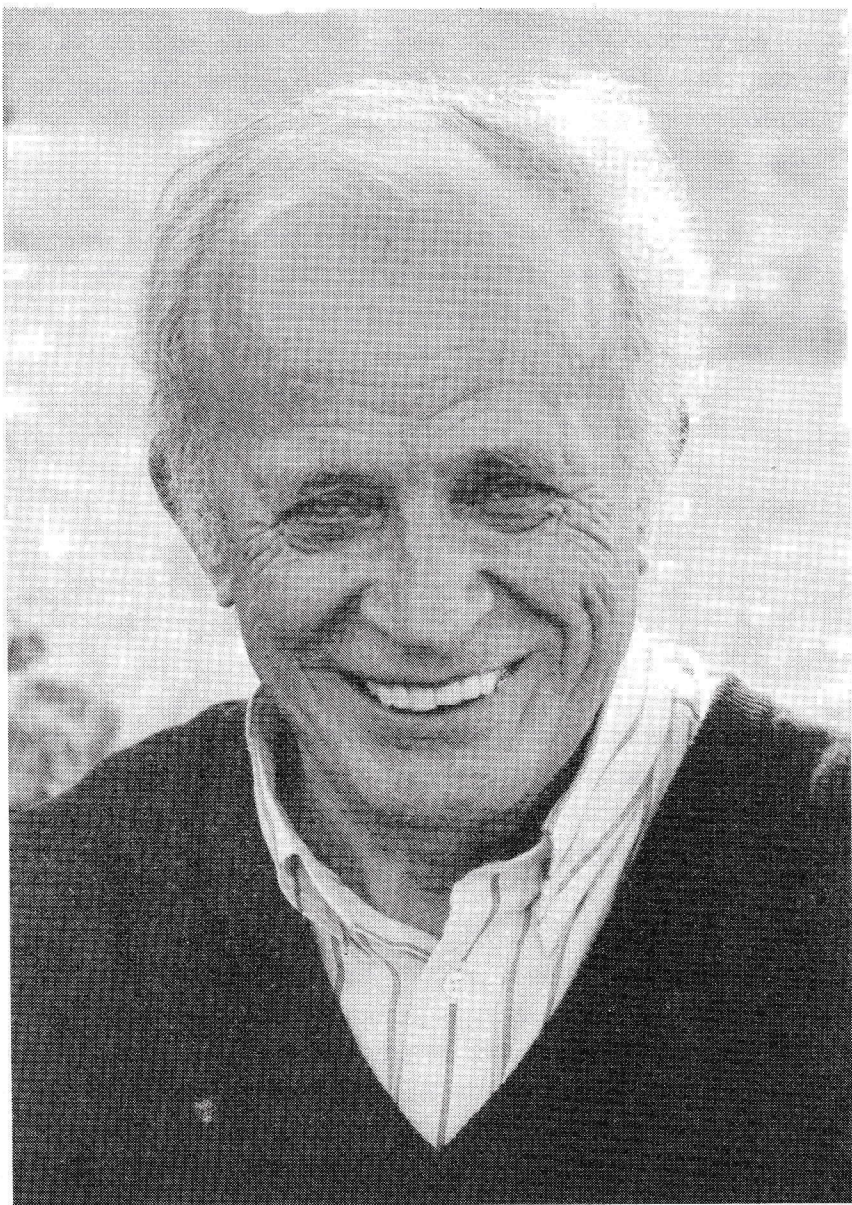
Zelfs het kijken naar deze tragische mensen werd door de SS streng verboden. En enigerlei vorm van hulp, bijvoorbeeld het aanreiken van voedsel, kon met standrecht worden bestraft. Op Westelaar is dat een keer gebeurd."

De krijgsgevangenen in het klooster in Roosendaal hadden allemaal een symbool in een bepaalde kleur. Politieke gevangenen droegen een rood symbool, Joden hadden de gele ster en dan waren er nog mensen met een wit symbool, Nacht und Nebelgevangenen.

Bewegingsvrijheid

De bevolking kreeg steeds minder bewegingsvrijheid. Sjef Teuns ondervond dat zelf, want toen hij afgestudeerd was aan het eind van de oorlog, moest hij opkomen voor de arbeidsdienst. Hij is toen naar een ver familielid, Jac. Hertog, in de Balsedreef onder Bergen op Zoom gegaan om daar onder te duiken. Omdat er op Nieuw-Moerbeek, daar niet zover uit de buurt, veel studenten ondergedoken zaten, legde hij daar heel wat contacten. Die contacten gebruikte hij later nog wel eens.

"We hielden hier ook regelmatig 'krijgsraad'. Dan kwam de buurt bij elkaar als er weer eens iets gebeurd was

Sjef Teuns in 1995. De foto werd gemaakt ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag door fotografe en schilderes Susanne Schimert-Ramme uit Zürich (Foto collectie J. Teuns - Amsterdam).

met de Duitsers of als er contacten waren geweest met de naderende bevrijders. Overdag werd er gewoon door ons gewerkt op het land en de boerderij. Er waren daar veel meer mensen, die vaak van veraf hier hun toevlucht hadden gezocht. Zo hadden we mensen die van Dordrecht kwamen. Het was er zo vol dat ik met de boer en de knecht in één bedstee moest slapen. Ik ben daar tot kort voor de bevrijding gebleven"

Bevrijding

Toen aan het naderende kanongebulder duidelijk werd dat de bevrijding niet lang meer op zich liet wachten, vertrok Sjef Teuns, die inmiddels 18 jaar was, terug naar Wouw. Achter het ouderlijk huis, onder de schuur, had vader met zijn zoons een schuilkelder gemaakt. Hij weet nog dat zijn oudere broer in die laatste oorlogsdagen hielp om de beelden van de Lambertuskerk in de grond te stoppen.

"Onze schuur was altijd in gebruik geweest als werkplaats toen vader nog timmerman was. De schuur had een stenen fundering tot de diepte van het grondwater. Vader had de schuur uitgegraven en met houten palen een schuilkelder gemaakt. De ingang liep niet recht, maar zig-zaggend. Op die manier konden er geen granaatsplinters binnendringen.

Op de balken stonden kisten waarin onder meer huisraad, kleding en beddegoed opgeslagen waren. In die periode bakte bakker Poppelaars die enkele huizen verder woonde nog steeds brood. Daardoor behoefden we ook geen honger te lijden. Wat er allemaal om ons heen gebeurde was in die tijd niet duidelijk. Je kwam niet verder dan twee of drie huizen van je eigen woning vandaan.

We hoorden wel allerlei verhalen over de bevrijding, zoals het verhaal over de molen die door een Engels

commando ontzet was van Duitsers van de Hermann Goeringtroepen die hem in de lucht wilden laten vliegen, met in de molenberg een groot aantal oude en zieke Wouwenaren.¹⁰⁾

Sjef Teuns zegt van nabij te weten dat die jonge, zeer fanatieke troepen, vaak nog niet eens volwassen soldaten, een klein vernietigingscommando inzetten om de toren van de Lambertuskerk op te blazen. Die zou na de terugtocht als uitkijkpost voor de Engelsen dienst kunnen doen. Dat diezelfde destructieve jongens daarna de molen wilden opblazen om ook die als uitkijkpost te vernietigen, zou een logisch vervolg geweest zijn. Het is een historisch feit dat ditzelfde vernietigingscommando, na hun vlucht in het kader van hun verschroeide aarde-tactiek, op een zinloze manier fosforgranaten op het dorp neer liet komen, waardoor de rest van de Lambertuskerk en veel huizen verloren gingen en veel nodeloze schade werd aangericht.

"Als ik dan terugdenk aan de intocht in de meidagen van 1940 van de Duitse Blitzkrieg-soldaten, dan is dat een heel ander beeld. Toen gaven ze in hoge mate de indruk van een geordende militaire discipline en fatsoen, dat als tucht moet worden opgevat. Maar naarmate de oorlogsjaren verstreken, kreeg steeds meer zowel de brute Nazi-repressiviteit de overhand als ook het bende- en bandeloze karakter van de Duitse Wehrmacht."

In de bevrijdingsperiode dwong burgemeester Polydor de Jong, ondanks het feit dat hij een NSB-burgemeester was, respect af bij de Wouwse bevolking. Hij ging sluipend langs de schuilkelders van de mensen om ze moed in te spreken voor de dagen die gingen komen.

In de schuilkelder

Die periode kort voor de bevrijding staat Sjef Teuns nog in het geheugen gegrift.

"Je was thuis en de stemming was onheilspellend. Elke dag werden mensen naar concentratiekampen gebracht, al viel dat in Wouw wel mee. Ikzelf had er een tijdlang helemaal buiten gestaan toen ik bij Jac. Hertog was. Mijn broer, die gewoon thuis was, stond middenin de oorlog. Ik kwam daarom eigenlijk met tegenzin naar huis. Maar dat was nodig, want ik moest mijn blinde vader helpen bij het gereedmaken van de schuilkelder. Toen ik amper thuis was, werd ook de toren van de Lambertuskerk opgeblazen. Dat was helemaal niet aangekondigd door de Duitsers. We wisten toen wel dat de bevrijding nabij was.

Op straat was het toen al gevaarlijk, want we wisten van sluipschutters. We hebben daarom dagen in de kelder gezeten. Ik weet nog dat mijn moeder een merkwaardig vertrouwen had. "Het komt allemaal goed", zei ze keer op keer. Vader gaf op zijn gevoel aanwijzingen om zaken te veranderen en aan te passen. Toen begon het bombardement waarbij werkelijk alles werd vernield."

Het huis aan de Markt kreeg een voltreffer en ook de schuur werd getroffen. De scherven van de granaten drongen tot ver in de kisten met kleding en beddegoed die op de schuilkelder stonden, maar ze hielden het wel en niemand liep verwondingen op. Ook alle bezittingen van Sjef Teuns uit zijn jeugd gingen verloren. Al zijn boeken, tekeningen en schilderwerk (hij schilderde in die tijd veel) en een mooi herbarium werden op slag waardeloos. Dat gold ook voor de bezittingen van zijn broer, het timmergereedschap van zijn vader en het naaigerei van zijn moeder.

Op een bepaald moment kwam er een pantserwagen bij de burens het erf oprijden. De Engelse bemanning deelde wit brood, chocolade en sigaretten uit en de familie Teuns kreeg de waarschuwing om vooral rustig in de schuilkelder te blijven.

Angst

Natuurlijk waren de mensen in deze periode erg bang. Maar die angst was erger voor de bevrijdingsacties begonnen. Toen de actie in volle gang was, werd er wel gebeden, maar de eigenlijke angst was weg. Je verlangde wel naar het einde.

Het leven in de schuilkelder leek een eeuwigheid te duren, maar het was een kwestie van enkele dagen tot een week. Sjef verwoordt dit zo:

"Men had in de periode tijdens de regen van granaten en kogels van de machinegeweren voortdurend het gevoel het niet te zullen overleven. Dan bleef nog slechts de hoop over, dat we er met zijn allen, met het hele gezin geweest zouden zijn, en dat men niet als verminkte invalide zou overleven.

Toen we na de actie op de Markt kwamen, was het bijna niet te beschrijven hoe die er uit zag. Je kreeg het gevoel over je van, dit kan niet meer opgebouwd worden. En dan had je alleen nog maar een idee van wat er in je directe omgeving gebeurd was. Van mensen elders in het dorp wist je helemaal niets. Omdat alles kapot was, zochten we onze bruikbare spullen uit de vernielde woning en vertrokken naar Roosendaal, dat grotendeels ongeschonden uit de oorlog was gekomen. Ik ben toen opgehouden Wouwenaar te zijn."

O.L.Vrouw ter Duinen

Toch had Sjef Teuns later nog een confrontatie met de Hermann Goeringsoldaten. Een aantal van de gevangen genomen jeugdige soldaten, werd voor een zogenaamde heropvoeding ondergebracht in de Volksabdij Onze Lieve Vrouw ter Duinen in Ossendrecht. Die abdij was voor de oorlog opgericht door een lekenapostolaat met hooggestemde idealen. In de crisistijd in de dertiger jaren verrichtte de abdij veel goed werk voor de 'bleekneusjes' uit de grote industriesteden. Deze kinderen, vaak uit arbeidersgezinnen, konden er op verhaal

41
komen. Tijdens de Nazi-bezetting was het een notoir onderduikcentrum, waar velen hun leven aan te danken hebben gehad.

En na de bevrijding brachten deze lekebroeders ook nog het ideaal en de moed op zich in te zetten voor de Duitse ontwrichte jeugd.

"Ik had daar wel bekenden en ik heb er mijn vriend en vroegere klasgenoot van het Norbertuslyceum, Rinus Heere, opgezocht. Die had in de oorlog zijn intrede als lekebroeder in O.L.Vrouw ter Duinen gedaan. Via hem kreeg ik nog enkele van die ex-Nazisoldaten te zien. En de verhalen die hij over hun heropvoedingspogingen vertelde, waren niet mals en zijn mij tot op heden bijgebleven. Zo hadden die Hermann Goeringjongens nog overal wapens verstoppt, waarmee ze af en toe muitend op stap gingen of de staf bedreigden.

Ik kan deze oorlogsherinneringen daarom niet beter afronden dan met de tegenstelling in herinnering te roepen en te houden van de nobele behandeling die deze "entartete Deutsche Jugend" ten deel viel, met die van de behandeling van de krijgsgevangenen door de Nazi-SS in het klooster op de Wouwsewag in Roosendaal."

Tot besluit

Sjef Teuns kwam met zijn familie bij een tante in Roosendaal terecht, een ongehuwde zuster van zijn vader. Omdat hij verder wilde studeren, maar dat in 1944 nog niet mogelijk was, volgde hij een cursus propaedeuse in Bergen op Zoom. In juni 1945 lifte hij naar het noorden. Daar legde hij een eerste en tweedejaars tentamen af en behaalde zijn propaedeuse en daarmee de toegang tot de universiteit. Hij had het geluk dat hij op kosten van de Friese Scrinieriusstichting in Utrecht mocht gaan studeren. In 1951 behaalde hij zijn bul als arts. Later studeerde hij politieke, sociaal-economische en culturele wetenschappen in Brugge aan het Europa College en neurologie en psychiatrie in Utrecht.

Na de oorlog werd zijn vader in de oogkliniek in Utrecht aan een oog geopereerd en kon hij weer zien. "Hij is er 94 jaar mee geworden", zegt Sjef Teuns.

Zijn zus was gehandicapt en toen zijn moeder kanker kreeg, waren er eigenlijk drie invalide mensen in huis. In 1957, net voor Kerstmis, kreeg zijn moeder ook nog een hersenbloeding. Het labiele evenwicht was daardoor verbroken en Sjef besloot ze alle drie mee naar huis te nemen waar zijn vrouw hen geruime tijd verpleegd heeft. Tot Sjef, samen met zijn broer in een bejaarden- en verpleegcentrum een onderdak voor hen gevonden had.

Zijn broer studeerde voor de oorlog al voor onderwijzer. Hij werd onder meer kwekeling met akte in Kruisland en later in Bergen op Zoom. Na de oorlog werd hij leraar aan de ambachtsschool in Eindhoven en bouwdirecteur van het pedagogisch centrum Thomas More achter het Centraal station in Rotterdam.

Wouw, 11 juli 1995

Noten:

1. De Kristallnacht of de Reichkristallnacht was van 9 op 10 november 1938. In Duitsland en Oostenrijk werden 267 synagogen in brand gestoken en 7500 winkels en bedrijven verwoest. Naar schatting 26.000 Joden werden mishandeld en naar concentratiekampen gebracht.
2. Bedoeld wordt de overeenkomst die Chamberlain op 29 september 1938 sloot met Duitsland op de conferentie van München. Het Tsjechische Sudetengebied zou aan Duitsland worden overgedragen. Engeland en Duitsland legden een gezamenlijke verklaring af waarin ze verzekerden dat de vrede gered was. Historisch is het moment waarop Chamberlain het vliegtuig verliet met in de ene hand zijn paraplu en in de andere hand de Duits-Engelse verklaring. "Peace in our time" verklaarde Chamberlain zwaaiend met het document.
3. Dit klopt met de feiten, want het gemeentebestuur van Breda werd op 11 mei door de Franse bevelhebber gewaarschuwd dat de gehele bevolking geëvacueerd moest worden omdat de Fransen verwachtten dat er om Breda slag geleverd zou worden. Er werd een evacuatieplan opgesteld. Op 12 mei begon men echter al te twijfelen aan het nut van dit evacuatieplan omdat de Duitse troepen Tilburg al voorbij waren. De evacuatie werd toch doorgezet en maandag 13 mei gingen in totaal 45.000 mensen vanuit Breda op weg. Een deel van de

bevolking keerde na een dag al weer terug, een groep die richting Hoogstraten was vertrokken ging verder België en Frankrijk in. Veel mensen keerden pas na weken en maanden terug. Een enkeling wist Engeland te bereiken.

In het licht van dit verhaal is het begrijpelijk dat een groot aantal mensen door Wouw trok, waarschijnlijk op weg naar familie en bekenden in West-Brabant, Zeeland en België.

4. Het uitgaansverbod werd op 31 oktober 1940 ingesteld en gold in eerste instantie tussen 24.00 uur en 4.00 's ochtends. Op 2 november werd het persoonsbewijs ingevoerd en ook dat betekende een beknotting van de vrijheid. In Noord- en Zuid-Holland golden veel scherpere maatregelen. Hier werd op 8 februari 1943 de avondklok op 22.00 uur gesteld, terwijl die op 14 februari zelfs vervroegd werd naar 20.00 uur.
5. Als officiële datum waarop de inlevering van metalen werd gestart, staat 18 juni 1941 geregistreerd.
6. Op 25 en 26 februari 1941 legden duizenden Nederlanders het werk neer om te protesteren tegen de anti-Joodse maatregelen van de bezetter. Vooral de ongekend brutale razzia's van enkele dagen tevoren, waarbij honderden Joden werden opgepakt en weggevoerd, vormden de druppel die de emmer deed overlopen. Ook in deze regio werd meegestaakt.
7. Op 31 mei 1940 werd al de distributie van koffie en thee ingevoerd. Van toen af kwam steeds meer 'op de bon'. (5 juni petroleum, 15 juni brood, 14 juli boter, olie, vet en grutterswaren, 12 augustus textiel en 15 september vlees)
8. Het werk aan deze verdedigingslinie, die de Duitsers opwierpen tegen de geallieerde invasie, was levensgevaarlijk, omdat de arbeiders voortdurend onder vuur genomen werden door de RAF. Een van deze zware bombardementen trof de uitgestrekte Haagse woonwijk Bezuidenhout. Daar werden huizen verwoest en veel mensen kwamen om. Om dat bombardement werd de RAF zwaar bekritiseerd, maar in feite was het bedoeld om de bunkers te verwoesten in de duinen van Den Haag, Katwijk en Wassenaar.
Ook Nederlandse bouwondernemingen werkten mee aan de bouw van de bunkers, zoals de Hollandse Beton Maatschappij, die daarvoor na de oorlog op het matje werd geroepen.
De geronselde, of bij razzia's gevangen genomen arbeiders werden niet in de eigen regio te werk gesteld aan de verdedigingslinies, maar door de Duitsers afgevoerd naar verre regio's. Vanuit het Markiezaat vooral naar Walcheren en Noord-Frankrijk.
Ook in West-Brabant werden diverse van die verdedigingswerken aangelegd. (Zie ook Vierschaer 1/2-'85, blz. 72-77. De tankval bij Wouwse Plantage).
9. Een commando van SS-ers had het algemene toezicht op dit drieste arbeiders-leger. Door de hiërarchische opbouw en uiterst wrede discipline behoefde het aantal SS-ers niet groot te zijn. Niet enkel naar de gevangenen en krijgsge-

vangen arbeiders en hun opzichters, de Kapo's gedroegen de SS-ers zich wreed en autoritair, maar ook naar de bewoners van Roosendaal, Wouwse Plantage en elders. Officieel hadden zij zelf geen contact met de burgerbevolking - in het geheim wel met mannelijke en vrouwelijke collaborateurs - maar de SS-ers duldden ook geen enkele contact van de bevolking met deze krijgsgevangenen.

- 10 De heer Teuns doelt hier op het verhaal dat Xenophon jr. publiceerde in maart 1945 in een bundeltje van 20 pagina's. Onder de titel "De oorlogsgesel over West-Brabant of de roemrijke strijd om den Kreekrakdam en zijn gevolgen", beschrijft hij de bevrijdingperikelen in West-Brabant.

Het bundeltje bevat geen enkele bronvermelding en de historische waarde wordt in bepaalde kringen erg betwijfeld.

In het boek "De bevrijding van West-Brabant" wordt op blz. 61 de bevrijding van Wouw beschreven door Adriënne Wagenaar. Zij neemt het verhaal van Xenophon zonder enige bedenkingen als volle waarheid aan en gaat voorbij aan vele andere, historisch gezien meer waardevolle en betrouwbare bronnen.

